

Őrizzük az értékeket!

A szerző a pedagógiai pszichológia szakértője, az óvodai nevelés kérdéseinek elkötelezettje – három évtizedes egyetemi oktatói és tudományos pályán szerzett tapasztalattal. Kötetét azzal a kimondott céllal adja közre, hogy az óvodai nevelés elméleti és gyakorlati szakembereivel (óvodapedagógusokkal, óvodavezetőkkel, az óvóképzők tanáraival és hallgatóival, az óvodapedagógia és az óvodapszichológia művelőivel) megismertesse munkájuk történeti előzményeinek egy szeletét, az Óvodai Nevelés szakfolyóirat első másfél évtizedének cikkterméséből kiválogatott 288 cikk elemzésével.

A szerző célkitűzésének távolabbi motivációja az a felismerés, hogy a múltbeli problémák, elgondolások megismerése a jelenben is támpontul szolgálhat. Ezért a múlt és a jelen közötti párbeszéd és a „hidépítés” gondolata az a váz, amely a továbbiakban az elemzési szempontokat, a cikkek feldolgozásának módját is meghatározza. A mű aktualitását erősíti, hogy az *Óvodai Nevelés* (az első öt évben *Gyermeknevelés*) című szakfolyóirat 65. születésnapját ünnepelte 2012-ben. A folyóirat körül szerveződő, több, mint fél évszázadot felölelő szakmai elméleti-gyakorlati tevékenység megérett az áttekintésre, szisztematikus elemzésre, a tapasztalatok összegzésére. A nagy vállalkozás egyik alapkövét teremti meg a kötet, amely az általa vállalt feladatnak nagymértékben eleget tesz.

A jelen munka nem teljesen előzmény nélkül álló: tágabb kontextusban szemlélve azokkal a tudományos törekvésekkel rokon, amelyek az áttekintés vagy összegzés szándékával különböző (szakmai) folyóiratok anyagát használják forrásul történeti szempontokat érvényesítő, tartalmi elemzéseket végző kutatásokhoz. Szűkebb kontextusát illetően olyan rövidebb tanulmányok előzik meg, amelyek az *Óvodai Nevelés* egy-egy hosszabb-rövidebb időszakára tekintenek vissza pedagógiai vagy pszichológiai szempontból.¹ A kötet továbblépésnek tekinthető mind alapos elemzései, terjedelme, mind komplex, pedagógiai-pszichológiai szempontokat

együttesen érvényesítő, szétválasztásukat tudatosan elutasító megközelítése révén. A szerző bevallott reménye, hogy a hasonló elemző-áttekintő, a jelen gyakorlatát szolgáló történeti kutatások folytatódhatnak.

A könyv szerkezete áttekinthető, a részekre tagolás szisztémája logikus, jól követhető, az egyes szerkezeti egységek terjedeleme szempontjából a tartalmi struktúra hangsúlyaihoz, arányaihoz igazodnak. A szerző tudományos alapossága még a részletekre is kiterjed: a konkrét témacsoportok szerinti cikkelemzést külön fejezetekben közölt kiegészítő információkkal rendkívül precízen alátámasztja (lásd például: *Bevezetés, Szerkesztők*). A *Tartalom* összefoglalása a kötet elején szerepel, ezt követi a *Köszönetnyilvánítás*. A *Bevezetés* egy nagyjából tíz oldalas nagyobb egység, amelynek alfejezeteiben a szerző tömör, ámde pontos tájékoztatást nyújt a kutatás és elemzés körülményeiről, előzetes megfontolásairól. *A témacsoportok elemzése* a kötet gerincét alkotó elemzéseket tartalmazó második nagy egység (megközelítőleg kilencven oldalt tesz ki) tizenkét alfejezettel. A tizenkét témacsoport áttekintését a szerző összegzése, általános benyomásainak megfogalmazása, egy rövid *Utószó* zárja le. Kósáné Ormai Vera rendkívüli alaposságára vall és az elődök iránti mély tiszteletének jeleként olvasható, hogy *Szerkesztők* címmel külön fejezetben közli a folyóirat 1948–1962 közötti szerkesztőinek és szerkesztőbizottsági tagjainak nevét és a folyóirat kiadóit. Ezt

követi az *Irodalomjegyzék* a 288 cikk bibliográfiai adatainak megadásával, és a kötet végén olvasható szakmai önéletrajz a szerző tollából, amely a kiadványt igazán kerekké teszi.

A *Bevezetés*ből értesülünk a kutatás motivációjáról, kiindulópontjáról, valamint az eredeti tervnek a kutatás folyamatában történt megváltozásáról (*A kutatási szándék keletkezése*). A kutatás céljai, valamint az írások feldolgozásában tekintetbe vett feltételezések (*Célok, törekvések*), a tizenöt év folyóiratcikkeinek szelektálási és csoportosítási szempontjai, a kiválasztott tizenkét témacsoport és a cikkek feldolgozási módja (*A módszer*), a 288 cikk témacsoportok szerinti mennyiségi megoszlása és százalékos arányai (*Néhány mennyiségi jellemző*) állnak a bevezető rész fókuszában. Ezek az információk érdekes és hasznos kiegészítésként szolgálnak az elemzések, értelmezések mellé, a tudatosság, szándékoltóság, megfontoltság és tervezettség benyomását keltik, emelik a mű tudományos színvonalát. Ezek nélkül a magyarázatok nélkül különösen a tizenkét témacsoport kijelölése válna esetlegessé, hiszen itt vetődik fel leginkább a kérdés, miért éppen ezek váltak az anyag elrendezésének, kiválogatásának sarokköveivé. Habár a döntés szubjektív folyamata kissé reflektálatlan marad, annyi támpontot kap az olvasó, hogy a szerzőt a pedagógiai és pszichológiai meglátások összefonódásának vezérelve, valamint a cikkekben előkerülő témák gyakorisága és a terjedelmi korlátok figyelembe vétele vezette. Érdekes adalékkal szolgál az az információ is, hogy mely témák és cikkek maradtak ki a szelekció folyamatában a jelen kutatásból.

A témacsoportok elemzése tizenkét alfejezetének címe az a tizenkét kategória, amelyekbe a szerző a feldolgozott cikkeket besorolta: (A) Napirend, életmód, tárgyi környezet, (B) Légkör, bánásmód, szabályok, (C) Az új gyerekek fogadása, (D) Az óvónő, a nevelőtestület és az óvoda vezetése, (E) Az óvónő és a gyerek, az óvónő és a gyerekcsoport kapcsolata, (F) Gyerekek a közösségben, társkapcsolatok, (G) Az

alkotó játék, (H) Az életkori sajátosságok megismerése, (I) Az egyéni sajátosságok megismerése, (J) Fegyelem, fegyelmezés, (K) Jutalmazás, büntetés, (L) Viselkedési nehézségek. Egyes, szorosabban összetartozónak érzett témaegyütteseket a szerző párosával tárgyal (E-F; H-I; J-K). Az elemzések kizárólag magyar szerzők (a válogatás szempontjainak, témáinak megfelelő) írásaira korlátozódnak, más források felhasználása nélkül – ezt a döntést a feldolgozandó anyag terjedelme indokolja. Ezzel az eljárással azonban elkerülhetlenül együtt jár, hogy a szerző szubjektív megítélése, véleménye, tudása döntően meghatározza a témák csoportosítását, a válogatás szempontjait és az elemzések következtetéseit. Noha az író gyakorlati és tudományos életben szerzett tapasztalata és tudása megkérdőjelezhetetlen, mindig ez szolgál mércével az elemzésre választott cikkek feldolgozásában, és kizárólag ezek a cikkek képezik a hivatkozott irodalom anyagát (lásd: *Irodalomjegyzék*). A szerző a cikkek értelmezésében is hazai kereteken belül marad, figyelmét kizárólag a hazai gyakorlatra összpontosítja, külföldi kitekintésre – terjedelmi korlátokra hivatkozva – nem vállalkozik.

Minden fő kategória, témacsoport elemzése szisztematikusan ugyanolyan lépések, szempontok mentén történik, ezek tagolják alfejezetekre az egyes témák bemutatását. A tárgyalásmód kialakításában nyilvánvalóan jelen vannak a kötet alcímében is jelzett szándékok: a múlt és a jelen összekapcsolása, az értékek kiemelése. *A számok* című rész tartalmazza az adott témacsoportba sorolt cikkek mennyiségi adatait, öt éves szakaszokban vizsgált megoszlását, a többi témához viszonyított arányait, gyakorisági előfordulását. Külön izgalmasnak tartom azt a szerző által kiemelt összefüggést, hogy a folyóiratcikkek témák szerinti megoszlása bizonyos mértékig a társadalmi-történeti valósággal és az óvodai nevelési gyakorlat változásaival is kapcsolatba hozható. *Amit ma is így gondolunk* címmel foglalja össze a szerző azokat a cikkekben fellelhető véleményeket, megállapításokat (a forrást mindany-

nyiszor pontosan megjelölve), amelyek – véleménye szerint – a jelenlegi elméleti és gyakorlati alapvetésekkel szinkronban vannak, a mai elgondolásokkal találkoznak. A harmadik alfejezet (*Amiről ma is beszélgetünk, vitatkozunk*) azokat a „megoldásra váró és vitára ösztönző” kérdéseket, problémákat emeli ki a korabeli nevelési gyakorlatból, amelyek napjainkban is aktuálisak lehetnek. Végül a *Néhány jellemző tendencia* fejezete kísérli meg a témaegységek végén az egykori viszonyok összefüggésrendszeréből néhány jellemző, észrevétel ismertetését. Különösen a két középső alfejezet esetén van jelentősége annak a kiindulópontnak, hogy a szerző a múltban létrejött írások elemzését folyamatosan a jelen problémáinak, kérdésfeltevéseinek a nézőpontjából reflektálja. Az elemző bemutatás a ma elfogadott szakmai elképzelések szűrőjén átengedve megkönnyíti az értelmezési folyamatot a szélesebb célközönség számára, és ezzel a bennfoglalt felismerések a tapasztalat, gyakorlat számára is hozzáférhetőbbé válnak. Ugyanakkor hiányzik a szubjektív vélemény, ítélet és a mai szakmai álláspontok elválasztása, a szakmai véleménykülönbségek, különböző felfogások hivatkozásokkal alátámasztott megmutatása. A címben megfogalmazott felhíváshoz („*Őrizzük az értékeket*”) hasonlóan az egész műben a szerző stabil, rákérdezéstől mentes (ugyanakkor csak az értelmezésekből kikövetkeztethető) értékfogalma, -értelmezése szervezi a cikkekből kiemelt tartalmi elemek értékesnek vagy értéktelennek (tehát a válogatásból és elemzésből kihagyásra) ítéletét. Egy értékluralista társadalomban vannak-e azonban univerzálisnak tekinthető értékek? Milyen mai értékfelfogás(ok) határozzá(k) meg, hogy melyek a jó vagy a rossz óvodai gyakorlatok a múltban? És a mai állapot mint viszonyítási pont a múlt megítélésében nem hordoz-e maga is reflexióra érdemes ellentmondásokat?

A szerző stílusa gördülékeny, egyszerű. Érezhető az a szándéka, hogy a tudományos alaposágot mindvégig közérthető, hétköznapi nyelvezettel párosítsa, így

szem előtt tartva az elérni kívánt olvasóközönséget. Az elemzés részben olvasható számtalan egy-két mondatos (szó szerinti vagy tartalmi) idézet tömören, lényegre törően adja át a szerző által fontosnak tartott gondolatokat. Az egyes alfejezetek címeinek (*Amit ma is így gondolunk; Amiről ma is beszélgetünk, vitatkozunk*) többes szám első személyű igealakjai jelzik, hogy nagyon erős a szerzőben a célcsoportjával való közösségvállalás: ezzel a megfogalmazással az érintettek, a megszólítottak széles körét vonja be a szakmai diskurzusba.

A kötetet élénkíti az a kilenc fekete-fehér fénykép (ebből öt a borítók külső és belső oldalán), amely a korabeli óvodai élet mindennapjait mutatja be. Számuk azonban elenyésző, elvesznek a szövegben, és annak a két-két képnek, amely a szöveget megszakítva ékelődik be egy-egy oldalon, csak nehezen ismerhető fel az elhelyezést indokló tematikus illeszkedése. Több fotó gazdagabban illusztrálná a korszak óvodai légkörét, kedves „pihenőt” nyújtana a szemnek.

Összefoglalásként elmondható, hogy az *Óvodai Nevelés* történetének tizenöt éves szakaszát kimerítőbben elemző, érzékenyebben és részletesebben feltáró mű nincsen a hazai szakmai palettán, tehát a kötetben bemutatott kutatás hiánypótló jelentőségű. Gazdag összegzését nyújtja a másfél évtized cikktermésének, olyan fontos tendenciákra és gyakorlatokra hívva fel a figyelmet, amelyek a mai problémák, kérdések történeti folyamatbeli beágyazottságára világítanak rá. Mindezt tudományos felkészültséggel tárja elénk a szerző, anélkül, hogy a kutató távolságtartó, személytelen pózát öltené magára: ehelyett kollégaként tekint olvasóközönsége tagjaira, és a közös értékekre fókuszálva, egyszerű szavakkal osztja meg kutatása eredményeit.

Kósáné Ormai Vera (2013): *Őrizzük az értékeket. Párbeszéd a múlt és a jelen között*. Iskolafejlesztési Alapítvány.

Jegyzet

¹ A szerző által előzményként felsorolt írások: Bakonyiné Vince Ágnes (1987): Gondolatok az Óvodai Nevelés negyven évéről. *Pedagógiai Szemle*, 9. sz. 877–888.; Szabadi Ilona (1953): A Gyermeknevelés ötödik évfordulójára. *Óvodai Nevelés*, 1. sz. 5–7.; Szabadi Ilona (1987): Néhány év a négy évtizedből. *Óvodai Nevelés*, 1. sz. 5–9.; Kósáné Ormai Vera (1974): A magyar „Óvodai Nevelés” törekvései az

óvónők pszichológiai felkészültségének elmélyítése érdekében. *Óvodai Nevelés*, 6–7. sz. 209–220.; Kósáné Ormai Vera (1987): Negyven év a pszichológia és az Óvodai Nevelés kapcsolatában. *Óvodai Nevelés*, 1. sz. 16–18.

Molnár Katalin

szaktanár

ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai
Kar Értelmileg Akadályozottak és Tanulásban
Akadályozottak Pedagógiája Tanszék

A „papírgyárak” bezárásának rögös útja – lehet, hogy még nincs vége?

A neves közgazdasági szakember, Polónyi István a felsőoktatás kutatásában nagy hangsúlyt fektet a gazdaságosságra és az innovációra. Tavaly, a Gondolat Kiadó gondozásában megjelent kötete is a felsőoktatást helyezi a vizsgálat középpontjába több szempont alapján, mint például a minőségi jellemzők, a gazdaságossági kritériumok vagy a finanszírozási problémák. Az elmúlt több, mint 20 év felsőoktatása áll a kötet középpontjában.

A könyv ugyan nem tekinthető ugyanazon sorozat részének, de mindenképpen szerves folytatása a szerző Tímár Jánossal 2001-ben közösen írt *Tudásgyár vagy papírgyár* című művének. Sajnálatos módon a szerzőtárs időközben elhunyt, ezért ajánlja a szerző ezen munkáját az Ő emlékére. Közös gondolataik erőteljesen visszacsengenek ebben az írásban, gyakran idézi volt szerzőtársa gondolatait, nyomon követhetőek az akkor még csak előre vetített gondolataik, elképzeléseik.

A logikus, könnyen követhető gondolatmenetre felfűzött könyv szerkezetéről szót ejtve három nagy, jól elkülöníthető egységet találunk, melyek kisebb fejezetekre, azok pedig további részegységekre bonthatók. A szerző jó néhány konkrét számadatot említ állításai, gondolatai alátámasztására. Nem elhanyagolható módon a

magyar helyzet nem csak önmagában van bemutatva, hanem behelyezi a hazai eredményeket a nemzetközi kutatások szövevébe, ezáltal segít az olvasónak elhelyezni hazánkat a nagyvilágban. Az íráshoz bőséges táblázat- és ábraanyag tartozik, melyeket fellelhetünk a szövegrészek között, vagy az egyes fejezetek végén, továbbá a megértés segítéseként jelentős mennyiségű lábjegyzettel találkozhatunk. Fontos megemlíteni a nagyszámú hivatkozást is, melyekkel kapcsolatban az író elmondja, hogy egy olyan dokumentumot szeretett volna létrehozni, mely az oktatásban és a doktori képzésben is felhasználhatóvá válik.

Az első nagy egység az *Oktatás és gazdaság* címet viseli, melyben komplex képet kapunk a felsőoktatásban részt vevő hallgatók számáról, képzések szerinti megoszlásáról és arról, hogy mely ténye-